

Sørum-Speilet

I dette nummeret:

Peder Chr. Asbjørnsen:
Huldreætt

Leif Mathisen: På kryss
og tvers i Sørum (3)
Bygdeborg på
Borgmundåsen

Kristian Lieungh:
Oppvekst på Melvold i
Frogner i mellomkrigs-
tida Del 36:
Middelskolen på
Jessheim og togreisa dit

Oluf Rygh: Norske
Gaardnavne, del 8 :
Fra Fjuk til Krokstad

Jubileumsreprise!
Gudbrand Rødsrud:
I byvegen 6:
Verdenskrigen

Bokmelding:
Et lokalhistorisk
julehefte

Til debatt:
Forskjell på AS og AL!

<http://sorum.historielag.no>

Kjære medlem,

Det er en glede for oss å fortelle at historielaget fra årsskiftet vil få kontorer i administrasjonsbygget på Blaker Skanse. Vår virksomhet har etter hvert fått et omfang som gjør den vanskelig å integrere i styrets private hjem. Etter hvert åpner dette også muligheten for å ha faste kontordager der medlemmer og andre kan komme og treffe folk fra styret.

Vi håper at vi sammen med andre som etter hvert vil etablere virksomhet på Blaker Skanse vil kunne utvikle et kreativt og spennende miljø der ulike aktiviteter vil inspirere oss sammen og hver for seg. Etableringen av Kulturfabrikken Sørum Kulturskole på festningen har jo allerede vist seg å være en suksess. De mange tilbudene som ble presentert under "Kulturhøst på Blaker Skanse" i siste halvdel av november viser noe av potensialet. Historielaget deltok aktivt både med boksalg og ved presentasjon av boka "Blaker, Skansen og Skolen".

Magnar Osland er også leder av SørumFestivalen i månedskiftet januar/februar 2005. Programmet ser foreløpig ut til å få en fin blanding av lokalkultur og nasjonale trekkplastre. Konserten med Odd Nordstoga i Bingsfosshallen 3. februar er faktisk unntaket som bekrefter regelen om at det nå satses mer lokalt i SørumFestivalen. Det blir skrønekveld på Valstad, krimball på Skansen, familiedag på Rånåsfoss og historisk marked på Blaker Skanse.

Nytt av året er også musikkspillet "Yggdrasil" som skal framføres i Bingsfosshallen med Elisabeth Grefsrud som ansvarlig. Dette er et samarbeidsprosjekt mellom kulturskolene i Aurskog-Høland, Fet og Sørum, og introduksjonen til spillet høres i hvert fall spennende ut: "I året 2002 etter den nye tidsregningen tiner en arm av Jostedalsbreen, der Fenrisulven har ligget nedfrosset i årtusener. Fortsatt fanget under isen får dens fryktelig hyl den sovende Midgardsormen til å begynne å røre på seg. I Livets Tre Yggdrasil har nornene sluttet å spinne sine livstråder. I stedet har de stille begynt å kutte menneskeskjebner kortere og kortere. Men det finnes ennå tid. Trollkvinnen Ami må nå samle sine krigere til en endelig kamp mot Ragnarok..."

Til sommeren, nærmere bestemt 23., 24., 25. og 26. juni er det ny oppsetning av Skansespillet. Også det på Blaker Skanse. Vi vil med kontor på Skansen være der det skjer noe.

Artikler nr. 6 – 2004 – 10. årgang

Huldreætt

Som Truls Gjefsen fortalte i Sørum-Speilet nr. 2, 2001, var Peter Christen Asbjørnsen huslærer på Østigarden Børke da han først fattet interesse for norske folkeeventyr. På nyåret 1836 fikk han ny huslærerpost hos proprietær Grinder på Nedre Fjeldstad i Gjerdrum, som var i slekt med folka på Børke. Asbjørnsen var forelsket i deres datter, Caroline Marianne, og i fortellingen Huldreætt fra 1843 skildrer han en tur de to gikk fra Børke over Vardeåsen til Fjeldstad. For den lokalkjente vil det ikke være vanskelig å følge den ruta de gikk opp til den falleferdige vardehytta der de søkte ly for regnet.

Vi hadde vært på besøk på Bjerke. Proprietæren og gamlemor rodde hjem søndag aften; men jomfru Marie og småguttene hadde tigget og tryglet så lenge til de fikk lov å bli over til mandagen for å ta veien hjem over åsen, ”og se utsikten”, het det; og jeg, læreren, gjorde av mange grunner følge med dem. Den mandagsmorgenen kom for snart på oss alle sammen. Ledsaget av vår vertinne, den gode mor Bjerke, og hennes sønn, vandret vi opp gjennom Bjerkehagens løvrike lunder, hvor rødstjerten og bokfinken i oretoppene feiret dagen med raske velklingende slag: fluesnapperne vimset omkring mellom grenene og ga sitt ord med i laget, mens have-sangeren, beskjedent skjult bak løvet, lot sin muntre sang strømme ut fra de tette, dunkle kroner. Morgenen var så stille og lun; bladene på bjerken rørte seg nesten ikke, og da vi kom opp av stien gjennom engene, så vi ennå at duggperlene funklet på kløveren og i maristakkens foldete blad, når det falt et solstreif i det grønne. Svalene strøk lavt etter de fine libellene; busksvetten satt gyngende på en tistel og kvitret i akeren. Her hadde vi lerkesang fra den blå himmelen, som på alle kanter var randet av lyse sommerskyer.

Da vi var nådd på den andre siden av kongeveien, skiftet landskapet helt karakter. Det bar oppover åsen; furuen og granen hvelvet svale koller over oss. Ennu lød

lerkenes triller over til oss; men de tonene som hadde hjemme her, var bare skjærende pip fra travle meiser, gjertrudfuglens skrik, som varslet regn, og værstillernes glam under skyen. Trette etter stigningen hvilte vi et øyeblikk på de flate mosegrodde stenene ved Prestemyren, drakk en avskjedsskål med vårt følge, og kveget oss ved synet av Øyerens blanke flate, som vi skimtet mellom furutoppene.

Småguttene var alt ute på myren for å sanke multer, og jublet hver gang de så en rødmende kart. Jomfruen og jeg fulgte efter. Kranset med furu og gran strakte myren seg fjerdinglangt ut mot vest. Bare enkelte grupper av ranke siv eller tuer av den lysegrønne kalmus brøt ensformigheten i den store flaten. Av og til sprang det frem en odde, og ute på pynten så vi her og der en gulnet barhytte, som sto igjen som et minne fra orrfugleiken om våren. Mot nord, den veien vi skulle, var det knapt et tusen skritt over. Rundt bredden sto lyngen i blomst, men ute på myren vinket nøkkerosens gule prektige beger, den skjeggete bukkebladblomst og den sirlige myrkongen mot oss. Pyntet med nokkende myrdun, multebloster og fint starrgress spilte mosteppe i de forskjelligste overganger og gynet under føttene på oss, som om det hvilte på et bølgende hav. Vi gjorde også en liten avstikker for å sanke multer. Da vi igjen kom frem mot pynten av en av disse furukronede oddene, svingte dunkjevlen sine store valseformige aks frem og tilbake over hodene på oss: en skjærende vind pep oss i ansiktet, og like over oss sto mørke skymasser med grålige, utvaskede render. Det brygget til en regnskur; vi kjente alt enkelte dråper. Jeg trøstet min forskrekkede ledsakerinne med at vi nu skulle finne ly i den gamle vardehytten som stod igjen fra krigens tid. Den lå knapt et par bøsseskudd borte, rett oppfor en lutende furuen ved myren. Da vi nådde bredden, skyllregnet det; men nu hadde det ingen nød, vi kjente fast grunn under føtten, sogen dekket oss, og et par minutter efter var vi oppe på bakken og vel forvaret i vardehytten. I grunnen var vi på ingen måte vel forvaret. Taket var

styrtet ned; bare en liten snipp var igjen av det i det ene hjørnet, så vi fritt kunne se himmelens fugler fly over oss. Men i dette ene hjørnet, under den lille snippen hadde en menneskevennlig skytter eller vedhugger anbrakt en benk av et par briskestammer mellom tømmerstokkene, så langt at der med nød og neppe var rom til to. Her måtte vi altså ta plass, og jeg syntes det var et herlig sete. Småguttene klatret med fare for liv og lemmer opp på levningene av den gamle skorstenen i det andre hjørnet og sto der mot den grå himmelen og trettet om de kunne se ni eller elleve kirker, til de ikke så de nærmeste trær for regn.

Man skulle vel tro at vår stilling i kroken hadde gjort oss fortrolige og meddelssomme. Men det var ikke så; jeg satt og stirret i taushet på Øyerens flate, som gjennom døråpningen viste seg mattskimtende i regnfloret; jeg så etter småguttene på skorstensruinen, og på mine egne ben. Stjal blikket seg over til min skjønne nabo, var det bare for å vende tilbake med dobbelt fart. Situasjonen var erotisk og komisk til like; det var kjærlighet i huslærer kategorien. Vi satt der som et par høns på en pinne. Grip leiligheten! hvisket jeg til meg selv. Mens jeg gikk og vadet i myren, hadde jeg i stillhet øvd meg på den tale jeg hadde tenkt å anbringe ved ti lignende leiligheter. Hvorledes den lød, erindrer jeg ikke nu; men det vet jeg at den alltid ble sittende i halsen på meg, når den skulle brukes. Nu var det skjegnesvangre øyeblikk der igjen. Småguttene var nede av pipen og tumlet seg utenfor i blåbærlyngen. Jeg holdt det nødvendig å begynne min erklæring med en viss kjekkhets, og jeg våget virkelig å legge armen om hennes liv; men det viste seg snart at jomfruen var meget kjekkere enn jeg. Hun sprang opp og sto truende og lattermild foran meg.

”Hva vil De meg? Min Gud! vet De hva De våger?” sa hun. ”De kjenner jo min slekt! De vet vel at jeg stammer fra huldrefolk, og at det rinner trollblod i mine årer?”

”Min beste jomfru,” sa jeg stakkar, som imidlertid var kommet en smule til sans og samling igjen; ”jeg skjønner Dem ikke,

jeg vet ikke,” føyde jeg til for dog å si noe, ”om en så fordektig herkomst.”

”Nå, det var da rart at mor, som har fortalt Dem så mange eventyr og historier, ikke har fortalt Dem om det. Min oldemor eller tippoldemor var jo en virkelig hulder. Nå skal De høre; men hvis De ikke vil at jeg skal bli gjennomvåt, må De forunne meg å sitte i fred på pinnen ved Deres side. Nå da, mine tippoldeforeldre eller tippoldeforeldre (det vet jeg ikke riktig) lå til seters en sommer. De hadde en sønn, og han var med dem. Da det led på høstsiden og de skulle reise hjem fra setra, sa gutten, at han ville bli igjen der, for han hadde lyst til å se om det var sant det de sa, at huldra kom dit med bølingen sin, når folket reiste hjem. Foreldrene likte ikke dette noe videre, og sa at det kunne han nok tro, det var både visst og sant, for det visste så mange å fortelle om. Sønnen ga seg ikke; han ville bli der allikevel, og til sist fikk han lov; til niste ga de ham et fat fløtegrøt, og så reiste foreldrene. Rett som han lå i sine egne tanker, begynte det å bli levende ute på setervollene. Han hørte bjellene klinge, kuene brølte og sauene brekte, og det var snakking og styr og stussing og stelling akkurat som når bølingen kommer til seters. Om litt ble det stilt, og en stund etter kom to fremmedfolk inn. Den yngste av dem var så vakker at der ikke var noen måte på. De ga seg til å rydde og stelle derinne, og begynte å koke melkegrøt. Imens lot gutten som han sov. Huldra hadde ikke lagt merke til ham i begynnelsen; men med ett begynte den yngste å gråte.

”Nå, hva feiler deg? hva gråter du for?” sa den andre.

”Å, jeg synes den gutten er så vakker jeg, mor, at jeg ikke kan være til hvis jeg ikke får ham; men det går vel ikke an,” sa den yngste.

”Hyss, hyss, vi skal snakke med ham,” sa moren og søkte å stagge henne. Så satte de seg til å spise, og nå lot gutten som om han åknet, og hilste på dem. De bød ham av maten, men han takket for seg og spurte om de ikke heller ville smake på den fløtegrøten han hadde til niste.

Jo, det ville de gjerne, for fløtegrøt skal jeg si Dem, er det beste huldra kan få. De spiste da sammen og snakket både om det ene og det andre, og hvorledes det nå var, så sa moren til ham:

”Du er så vakker gutt, og datter min synes godt om deg; liker du henne, og du vil love meg å gå til presten og få henne døpt, så kan du ta henne. Men snill må du være mot henne, så skal det ikke mangle på hjemmegifte. Dere skal få alt det dere behøver til gårdsens bruk og drift, og mer til.”

Å ja, gutten syntes nok han kunne like henne, og sånt et tilbud var ikke å vrake. Så lovte han at han skulle gå til presten og få henne døpt, og snill skulle han også være. De reiste da hjem og hun ble døpt, og de holdt bryllup og levde både godt og vel, som man sier.

En gang han hadde vært litt slem og gjort henne imot om dagen, hørte han sånn larm og styr på gården om natten. Men da han kom i svalen om morgenen, var hele gården full av alt det som kunne behøves både til gårdsdrift og husholdning. Det var både kuer og hester, og ploge og høysleder, og ringer og bøtter og alle mulige ting.

Da det led mot høsten igjen og kålen ble stor, og kona skulle til å hakke og stelle til slaktingen, så hadde hun ikke noe hakkebrett og heller ikke noe hakketrau. Hun ba da mannen ta øksa og gå opp i fjellet og hugge ned den store furua som sto ved myra på seterveien; hun skulle ha den til et hakketrau.

”Jeg mener du er helt styren, kjerring,” sa mannen. ”Skulle jeg hugge ned det beste treet i tømmerkogen til å gjøre hakketrau av? Og hvorledes skulle jeg få den hjem fra fjellet på denne tid, den er jo så diger at ingen hest orker å dra den?”

Hun ba mannen likevel; men da han slett ikke ville gå, så tok hun øksa, gikk opp i skogen, hugde furua ned og kom hjem med den på ryggen. Da mannen så det, ble han så forskrekket, at han aldri siden torde si henne imot, eller gjøre annet enn hun ba om, og fra den tid var det aldri uenighet mellom dem. Det var historien. Hvilken sterk og slem

mann min bestefar var, har De visst hørt; min far proprietæren kjenner De,” sa hun halvt tru, halvt skjemtende; De kan alt slutte Dem til hva De kan vente, hvis De gjør meg sint for alvor.”

”Du vil nok bli her med det samme du, Marie,” sa småguttene, som aldeles blåsorte om munnen viste seg ved døren med et umåtelig knippe blåbærlyng. ”Det er forbi med regnet for lenge siden,” sa de; ”kom nå og la oss gå.”

Vi reiste oss; det rike løvverket av moser og lav som dekket de fuktige veggstokkene, spilte i det glitrende sollyset forfrisket av regnet. Utenfor, i skogen, var det en glede over alle planter og fugler. Perleblom og linnea sendte ut strømmer av vellukt, og granen drysset sin duft over oss. Skogen var full av fuglesang og jubel; i hver topp satt det en måltrost og spottet min kjærlighet; gjerdesmutter og fuglekonger sang om kapp og frydet seg over sin lykke; bare en enslig rødkjelke klaget mellom de tettete grener.

Mens vi vandret nedover skråningen gjennom skogen, lå Øvre-Romerike for oss i solskinn; over de vestlige åser hang regnet ennu som et grått slør; men mot nord var det så blankt og klart; Mistberget, disse egnes øyentrøst, hvelvet seg der som en blålig kuppel, og vi så bakkene og skogene og kirkene og gårdene, og småguttene kjente grant den røde stallbygningen hjemme på gården. Det gikk raskt nedover; Marie løp om kapp med småguttene; jeg slentret etter, stirret melankolsk ut i det vannløse landskapet og slokket min tørst med saftige blåbær. Vi var ikke lenge om det siste stykket; men da vi kom i hjemmehagen, stakk middagssolen så brennende hett at det ikke var til å holde ut. Marie satte seg i gresset under den gamle eken, og vi fulgte eksemplet. Da bølget plutselig en strøm av toner ned over oss. Forundret lyttet Marie og stirret opp i hvelvet av den mørke skyggerike krone, som om hun ventret på å få øye på alle skogens vingete sangere. Jeg kjente tonene; det var en sjelden gjest i egnen; det var den gulbrystede sanger, som ga oss denne konserten. Den var i sin beste line;

den skrek som falken og smånyttet som sisikken. Den ga oss lerketriller og stærsang og svalekvitter; den kjente måltrostens og alle løvsangere toner. Det var et sant potpourri av fuglesang med jubel og smerte.

”Hører De?” ropte Marie, idet hun sprang opp og danset rundt under treet: ”Når jeg hører disse tonene kjenner jeg min huldrenatur; jeg føler at jeg hører hjemme her, likeså visst som De tilhører byen og bøkene og komediespillet og lirekassene!”

Peter Chr. Asbjørnsen

Kommunedelplan for Frogner

Sørum kommunestyret behandlet på sitt møte 20. oktober kommunedelplan for Frogner. Kommunestyret sluttet seg til at ØIE AS skulle få fylle ut den øvre dammen i Heksebergåsen Nord og nytte den som atkomstveg til Heksebergåsen Midtre. Et viktig kulturminne knyttet til Frogner Vannverk og et mye benyttet friluftsområde kan derfor være borte for godt.

Kommunestyret sluttet seg også til at Moe gård kan utbygges med nærings- eiendom på nordsida av tilførselsvegen til E6 i henhold til grunneiers forslag. Historielaget vil minne om Vegvesenets rapport om området: ”Dette er det punkt hvor landskapet åpner seg og presenterer det frodige bølgende kulturlandskapet på Romerike, og tettbebyggelsen legges bak. Tidligere var dette punktet over Djupdalen, men dette er endret etter store utbygginger i Skedsmo, og næringsetableringer ved Berger og ved kommunegrensen i Sørum.”

Til gjengjeld ønsket kommunestyret *ikke* å følge rådmannens innstilling om å avsette et område på Svennerud til næring.

Det er uttrykt ønske fra kommunestyret om å få en sammenhengende bebyggelse mellom Frogner og Lindeberg, og en ønsket å holde det fortsatt åpent om områdene på nordsida av riksveg 171 skulle bygges ut med bolig- eller nærings eiendom.

Kommunestyrets medlemmer er innforstått med at de områdene som nå er utlagt til bolig og næring er overdimensjonert i forhold til behovet, og forutsetter at man etter en høringsrunde

reduserer arealene til det omfang som passer inn i kommuneplanens overordnede mål.

Rent praktisk ber kommunestyret om at kartene utformes slik at det blir tydelig hva som allerede er vedtatt i kommuneplanen og hva som er nye områder. Og de ønsker at en plan for kulturaktiviteter bør inn i oversikten over manglende planer.

Kommunestyret ønsker en drøfting av hvordan møteplassene i Frogner kan tilrettelegges også for funksjonshemmede, og peker på at både møteplassene, sentrumsområdet og turområdene må gjøres tilgjengelige for rullestolbrukere og synshemmede.

Ved alle større utbyggingsområder skal det lages avtaler med entrepenør/grunneier som skal sikre det estetiske samt velge type virksomhet som skal utøves fra området. I tillegg er det viktig at den samfunnsmessige infrastruktur sikres.

For oss i historielaget synes det fortsatt som om de folkevalgte legger opp til en ”bit-for-bit” nedbygging av sentrale LNF-områder i Frogner. Vi tror det er på høy tid at våre politikere nå i stedet peker ut hvilke områder i Frogner som skal avsettes til varige rekreasjonsområdet for den stadige voksende befolkning i Frogner. Først og fremst gjelder dette ravineområdet fra nedre dam og østover forbi Tømmervegen og fram til E6-undergangen. Dette kan bli en perle av et rekreasjonsområde med litt til rettelegging, og er i dag en unik biotop med sjeldne planter i et urskogslandskap Den øverste delen av ravinen er vedtatt som bevaringsområde, mens den nederste delen i 1998 ble vedtatt omdisponert til næringsområde. Dette vedtaket bør omgjøres på samme måte som 20 dekar av Steinerud næring ved denne behandlingen ble tilbakeført til LNF-formål.

La oss til slutt minne om at den første sak Sørum historielag reiste etter etableringen var å få reist et minnesmerke over P. Chr. Asbjørnsen på Vardeåsen. Kanskje er tida snart inne til å hente fram dette forslaget igjen?

Svein Sandnes

På kryss og tvers i Sørums (3)

I åras løp har historielaget arrangert mange rusleturer til forskjellige kulturhistoriske steder i bygda. Guide på svært mange av turene har vært Leif Mathisen. I nummer 4/2004 av Sørums-Speilet startet vi en artikkelserie der Leif Mathisen presenterer noen av disse turene. Tanken er naturligvis at lesingen kan friste til å oppsøke stedene med familie og venner også uten guide fra historielaget. Denne gang viser vi veien til og forteller noe om bakgrunnen for en tur til

Bygdeborg på Borgmundåsen

Bygdeborgen ligger i åsen ovenfor "Kompvegen" i Blaker – i den såkalte Holmselia. Det gamle navnet var Borgmundåsen eller bare Bormen, men har gått ut av bruk. Det burde tas opp igjen da navnet går direkte på bygdeborgen som ligger på toppen av åsen.

Adgangen fra riksveg 170 er grei ved å gå om Vestereng til Morkenga og i ei bru over Krokstadåa, og videre på sti opp bratte lia til bygdeborgen. Det kan vel også være mulig å komme over fra Igletjern. For å komme til Igletjern er det enklest å følge skogsbilvegen fra Kveli og siste del på sti til Igletjern. Det går ingen sti videre fra Igletjern til Borgmundåsen, så en må nok gå i terrenget og bruke kart og kompass.

Borgen på Borgmundåsen er relativt godt bevart. Den ble registrert av Universitetet i Oslo i 1930.

På toppen av åsen er det et platå som er delt i to ved en liten forsenkning. Rundt platået er det dype gjel i fjellet eller nærmest loddrettet fjellsider. Siden som vender ut mot bygda nedenfor er befestet av en mur som på enkelte steder er relativt godt bevart. Muren har stort sett blitt lagt opp av løftesteiner, men noen er så store at de sikkert har ligget på stedet. I forsenkningen inne på platået er det et vannhull som kan ha sikret vannforsyningen til borgen.

Generelt om bygdeborgene i Norge

Først i siste halvdel av det 19. århundre kom bygdeborger mer i søkelyset, og i 1882 kom Olaf Ryghs avhandling om bygdeborgere i

Norge med fortegnelse over 80 lokaliteter spredt over hele landet. I dag kjennes over 200 bygdeborger fra hele landet. De har sitt tyngdepunkt på Østlandet, men det også en konsentrasjon i Sørvest-Norge, særlig i Rogaland, og nordafjells.

Disse fortidsminnene har vært lite påaktet. Som regel har de vært lite kjent, selv i den bygda hvor de ligger. Ofte har folk som bor like i nærheten ingen anelse om at et slikt anlegg finnes.

Ser en på bygdeborgene under ett, gir de et nokså ensartet bilde. Som regel er det valgt en fjellformasjon med en noen lunde jevn flate øverst som fra naturen side var så utilgjengelig at den med forholdsvis enkle besfestningsarbeider ville være lett å forsvare. En alminnelig betegnelse i oldnorsk på en slik isolert bergkulle, som gjerne trer tydelig fram i terrenget med sine bratte sider, er "steinn". "Steinn" er det opprinnelige navnet på formasjonen hvor borgen er anlagt og garden som en gang er ryddet i nærheten har fått navn etter bergkollen.

Slike navn er uten tvil svært gamle, men de sier likevel lite fordi betegnelsen "steinn" er rent naturbeskrivende – den forteller ingen ting om byggverket. Det gjør derimot en annen gruppe navn som ofte er knyttet til bygdeborgen, og som i en eller annen form inneholder ordet "borg", det felles germanske ordet for et befestet sted. I noen tilfeller finner vi ordet "slott" som navn på bygdeborger. Slike navn er av atskillig yngre opprinnelse, og henger sammen med det tyske ordet "schloss", som kom i bruk i Norge i middelalderen. Forklaringen må antakelig være at de gamle borgmurene er gjenoppdaet av folk i bygda en gang i historisk tid, og er blitt oppfattet som ruin av et befestet anlegg av den karakter som samtiden kjente og som ble betegnet som "slott".

Prinsippene for befestningsanleggene

Selve befestningsanleggene var i regelen bygd etter enkle prinsipper. Først og fremst gjaldt det å hindre atkomst til borgplatået på toppen av kollen. I mange tilfeller har det

vært tilstrekkelig å bygge en mur tvers over "sadelen" som forbinder borgfjellet med terrenget omkring. Andre steder har det vært nødvendig med mer omfattende forholdsregler langsmed kanten av plataet for å hindre overraskende innfall. Skråninger og farlige slukter som førte rett inn til borgplataet ble utfylt og befestet. Det kan også finnes mindre murer utenfor eller nedenfor selve borgmuren, som har karakter av utenverk. På særlig utsatte steder har en søkt å styrke befestningsverkene ved å bygge flere murer, den ene utenfor den andre.

Befestningsverkene består alltid av løftestein (stein som kan løftes og bæres) av vekslende størrelse, lagt sammen uten bindemiddel. Det må regnes med at høyden på muren er blitt atskillig forminskert i det lange tidsrommet som har gått. Det finnes her og der bedre bevarte partier som viser at byggingen av muren har skjedd med atskillig innsikt. Flere steder er det tydelig brattere helling på muren på yttersiden enn på innersiden. Det er også grunn til å tro at selve muren mange steder har vært forsterket med en slags palisander eller stormingshindere av tre.

Svensken Gøran Posse har forsøkt å beregne arbeidet som trengtes for å befeste en borg av vanlig størrelse. Han tenker seg et borgplata med omtrent 300 meters omkrets, som må befestes av en mur med

150 meters lengde. Han forutsetter 5 kubikkmeter stein i hovedmuren per løpende meter, og en ytre mur, 60 meter lang, av mindre dimensjoner. Han regner videre med tid til rydding, forhugninger og trehindre. For å utføre et slikt arbeid, som så noen lunde kan tenkes å representere gjennomsnittet for en norsk bygdeborg, vil det lavt regnet kreves 6 ukers hardt arbeid av 100 mann. Hele bygdas befolkning har vært nødvendige for å løse en slik oppgave, som tydelig må ha vært et felles samfunnsanliggende.

Det er nærliggende å tro at at arbeidet har vært organisert og ledet av en mann som har innehatt en høvdings makt og autoritet. Noen kan karakteriseres som forsvarsborger, knyttet til forsvaret av det enkelte lille bygdesamfunn, andre som tilfluktsborger. Anlegget på Borgmundåsen har kanskje vært en forsvarsborg. Helt fra gammelt av har det vært en innfartsveg fra Fet gjennom Blaker om Varsjøen og Krokstad. Denne vegen fulgte også nordmennene da de avskar og slo svenskene ved Toverud i 1808.

Det er en vanlig oppfatning at bygdeborgene skriver seg fra Folkevandringstida, altså fra omkring 400-600 e.Kr.

Leif Mathisen

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida

Del 36: Middelskolen på Jessheim og togreisa dit

I midten av april 1930 var avgangsklassen min ferdig på Frogner skole. Da hadde vi gått der i syv år. Av alle i min klasse var det bare to som begynte på middelskolen, og den var på Jessheim. Kameraten min og jeg gikk sammen der det første året, men da det var over, sluttet han for godt. Dermed ble det bare meg i min klasse som gikk opp til middelskoleeksamen. Slik var det den gang. To av mine eldre søstre hadde tidligere fullført middelskolen på Jessheim. Far ville at også jeg skulle gå der, og jeg er veldig glad og takknemlig for at det ble slik. Det jeg lærte der har jeg hatt veldig mye nytte og glede av siden i livet.

Da som nå begynte skoleåret i august, men alle som skulle begynne på middelskolen måtte først gjennomgå et tyskkurs. Den gangen hadde vel ingen hatt den minste undervisning i verken tysk eller engelsk på folkeskolen. Kurset var om ettermiddagen tre dager i uka, og vi hadde to timer hver gang. Læreren vi hadde het Kjær, og han hadde vi i tysk og historie gjennom hele middelskolen siden. Han var en dyktig lærer som virkelige prøvde å få mest mulig kunnskap inn i hodene våre.

Tyskkurset begynte først i mai og varte nesten til St. Hans. Det ble avsluttet med en enkel skriftlig prøve i tysk. Til slutt var det også en skriftlig prøve i norsk og regning. Det var en opptaksprøve som skulle vise hva den enkelte eleven kunne.

Fra Frogner til Jessheim er det 15 kilometer, og den eneste rimelige måten å ta seg fram og tilbake på var å reise med toget. Rutebiler som passet med tida var det i hvert fall ikke. Å sykle fram og tilbake denne strekningen på de veiene som var da, lot seg heller ikke gjøre.

Reiseutgiftene var rimelige. En sesongbillett for en skoleelev med toget mellom Frogner og Jessheim kostet kr. 9,65 for en måned.

Så lenge tyskkurset varte, reiste vi to elevene fra Frogner med et såkalt blandet tog med en passasjervogn. Toget gikk fra Frogner klokka 13.15 og satte igjen en melkevogn på hver stasjon fra Leirsund og videre oppover.

Til å begynne med var det stas å å reise med toget. Det tok imidlertid ikke lang tid å bli kjent med de forskjellige ting når det gjaldt toggangen, så etter hvert ble det hele en rutine.

Så vidt jeg kan huske var det omtrent 25 av oss som deltok i tyskkurset. Jeg mener alle disse greide å oppfylle kravene til de skriftlige prøvene som vimåtte gjennom. Det ville si at alle vi som hadde gått tyskkurset kunne begynne i 1.middel på Ullensaker kommunale høyere almen skole, som skolen så høytidelig het. Skolepengene var svært rimelige. De var 12 kroner imåneden de to første årene, men det tredje året var det 14 kroner i måneden.

Før skolen begynte om høsten, var det om å gjøre å skaffe seg flest mulig av de skolebøkene som skulle til, og mange overtok eller kjøpte brukte bøker av venner og bekjente. Den gang brukte skolen de samme bøkene i undervisningen år etter år, og det var jo en stor fordel.

Vi kjente en som var ferdig på middelskolen den sommeren som jeg begynte på tyskkurset, og kjøpte noen brukte skolebøker som han hadde hatt i tre år.

Min yngste søster hadde gått på middelskolen før han og var ferdig den sommeren han begynte. Resultatet var at han hadde kjøpt skolebøker som min søster hadde brukt seks år før meg og nå kjøpte jeg dem tilbake. Både min søster og han som hadde overtatt bøkene etter henne hadde vært veldig forsiktige og behandlet dem pent. De hadde til enhver tid passet på å kle bøkene med solide papiromslag som de klippet til selv. Derfor ble bøkene godt bevart, og så kunne jeg som den tredje brukeren benytte dem i tre år til. Jeg passet også på å ha solide papirbind på alle bøkene så lenge jeg gikk på middelskolen. Dette fant jeg naturlig, for jeg likte å ta vare på det jeg hadde og stelle pent med det. Det var lite

penger blant folk, og det var om å gjøre å bruke det som var på en forsiktig og fornuftig måte sådet kunne vare lengst mulig. Nå ser jeg iblant skoleelever som har kostbare fine skolesekker hive disse fra seg på veien eller hvor som helst uten tanke på at både sekkene og innholdet kan bli ødelagt. I dag klages det over at alt er så dyrt, men det er allikevel mange som ikke er så nøye med å ta vare på sakene sine. Selv hadde jeg en enkel sort veske til å bære skolebøkene i, og den veska brukte jeg i de tre årene som jeg gikk på middelskolen.

Etter at opptagelsesprøvene til skolen før St.Hans var i orden var det sommerferie. Det vil si at for mitt vedkommende var det bare å dra rett på jordet for å luke kålrot. Siden gikk det meste av sommeren med til arbeid som vanlig. Først og fremst var det å være med i slåttonna.

I mange år hadde jeg vært mye plaget av kvalme, og det var i lengden ganske plagsomt. Så var det en lege som sa at det kanskje ville være fornuftig å få fjernet blindtarmen. Det ble gjort den 1. august den sommeren på Stensby sykehus i Eidsvoll. Etter å ha ligget der i 11 dager, ja, det var faktisk slik det var den gang, kom jeg hjem igjen. Operasjonen hjalp helt fint den, og etter at blindtarmen var fjernet, ble jeg helt kvitt den plagsomme kvalmen. Nå var det også bare en knapp uke igjen til jeg skulle begynne i 1. middel.

Da dagen kom, var jeg naturligvis ganske spent på mange ting og hvordan det i det hele tatt ville bli på skolen.

Klærne som jeg hadde var svært enkle. Jeg hadde fått en gammel grå dress med knebukser og jakke etter min eldre bror, og det måtte jeg bare ta til takke med. Det var ikke bare morsomt å føle seg litt fattigslig kleddt blant mange av de elevene fra Jessheim som hadde mye finere klær, men jeg ble aldri mobbet.

I klasserommet vårt i 1.middel var det ”tomannspulter”, men i 2. og 3.middel hadde hver elev sin egen pult.

Den første skoledagen gikk nærmest med til orientering om forskjellige ting angående undervisningen, og om hvilke

skolebøker vi måtte ha. Ved siden av det fikk vi timeplan for hele skoleåret.

Vi hadde 6 skoletimer seks dager i i uka. Noe slikt som lørdagsfri var det naturligvis ikke, og det var vel heller ikke noen som kunne tenke seg at slikt gikk an. I stedet hadde vi noe som het ”månedsslov”. Det gikk ut på at vi hadde fri den første mandagen i hver måned hele skoleåret.

Etter hvert kom undervisningen ordentlig i gang, og vi fikk ganske mye lekser og skriftlig hjemmearbeid. Tysk hadde vi jo hatt litt av, så det gikk ganske greit, men engelsk syntes jeg var svært vanskelig til å begynne med. I det faget var ikke Karl Knaps lærebok den boka jeg var mest glad i. Det rettet seg heldigvis etter hvert, og i 3.middel var engelsk et av de fagene som jeg likte best. Til avgangseksamen var det seks stykker i min klasse som fikk meget i engelsk, og jeg var så heldig å være en av dem.

Toget som jeg var med til Jessheim om morgen, gikk fra Frogner ti over åtte, og var fremme i god tid før skolen begynte. Det besto av et lite lokomotiv og en passasjervogn med plass for konduktør, og gikk fra Lillestrøm til Eidsvoll. Toget hadde som oppgave å samle opp passasjerer på den strekningen som skulle være med Trondheimstoget videre nordover, og derfor ble det kalt ”kippen”.

Det første skoleåret var det tre stykker av oss som reiste til middelskolen fra Frogner. Den tredje var sønnen til lærer Eldevik, som vi hadde hatt de to siste klassene på folkeskolen. Han var et år eldre enn oss to og gikk i klassen over oss. Det siste året mitt gikk en yngre søster av ham i 1. middel.

”Eidsvollingene”, som vi sa om de elevene som kom med toget nordfra, kom vanligvis i aller siste liten før skolen begynte. Vi var vanligvis ferdige med skoledagen klokka to, og da kunne de elevene som skulle reise mot Eidsvoll praktisk talt bare gå rett på toget. Så fint passet det for dem.

For oss som skulle til Kløfta oig Frogner, var det helt annerledes. Vi måtte

vente på et ilgodstog som kom helt fra Trondheim. Toget bestod for det meste av over 30 godsvogner, ofte med dyr, og med en passasjervogn aller bakerst. Dette toget stoppet i hvert fall på alle stasjonene mellom Eidsvoll og Lillestrøm nesten bare på grunn av en eller et par reisende. Det måtte være en tvilsom ruteordning for et skalt "ilgodstog". Ordet ble jo i grunnen bare en illusjon. Toget skulle gå fra Jessheim kvart over tre, men var ofte ganske mye forsinket. I beste fall, når det en sjelden gang var i rute, ble det allikevel fem kvarter å vente for oss etter at skolen var slutt. Ofte kom ikke toget før klokken var over halv fire. I hele denne tiden måtte vi bare gå på Jessheim og drive og det var virkelig en påkjenning og et hefte for oss som var avhengige av toget.

Det hendte nok at at jeg ikke var hjemme igjen før halv fem, og når jeg da hadde spist, var lysten til å begynne med leksene nokså liten.

Da jeg begynte i 1. middel, var det jo ikke så lenge siden at jeg var operert for blind-tarmen. På grunn av det ble jeg den første tiden fritatt for gymnastikk. Gymnastikken var for det meste i den siste timen, og det passet fint for meg. Kvart over ett gikk det et somlegodstog fra Jessheim, og det kunne jeg være med, for da slapp jeg å vente på ilgodstoget.

Godstoget var veldig langt, og bakerst var det en liten kombinert passasjer- og kunduktørvogn. Den vogna hadde bare fire hjul, akkurat som på ei kuvogn, og ristet og slang noe alldeles forferdelig. På Kløfta var det omkring en halv times opphold. Den tiden gikk med til av- og pålessing og til utskifting av vogner. Mens dette foregikk, var jeg ute på platt-formen og fulgte med på hva de gjorde, og det likte jeg å se.

Det var særlig interessant å følge med på og studere de forskjellige bevegelige delene på lokomotivet og hva som foregikk når lokomotivføreren skiftet over fra fremdrift til rygging. Det med lokomotiver og dampmaskiner er noe som har interessert meg veldig fra jeg var liten gutt.

Til trekk-kraft på det godstoget som her er nevnt, ble det byttet på mellom tre store

tyske godslokomotiver fra dag til dag. Det var kraftige maskiner, og det trengtes i de tunge godstogene. Lokomotivene var nummerert etter hverandre og hadde numrene 96, 97 og 98. På hver side av førerhuset var det festet en ganske stor oval messingplate med ett av disse numrene. På et annet tilsvarende skilt stod det: A. Borsig, Berlin Tegel 1910. Der var de altså fabrikert. Nr. 97 og 98 var bygget i 1912.

Jeg har bestandig vært veldig interessert i jernbanen og det som har med den å gjøre, og benyttet derfor anledningen til å snakke mye både med konduktører og lokomotivpersonale når det var anledning til det. En eldre lokfører fortalte meg at disse tre lokomotivene som her er nevnt, var bestilt av den tyske stat for bruk til godstog i Tyskland, men at de ikke egnet seg der. Derfor ble de solgt og NSB kjøpte dem for kr. 250.000,- stykket. Det måtte ha vært en god handel, for disse maskinene var i bruk i godstrafikken helt til etter siste krig.

Jeg fikk også lov til i blant å stå på lokomotivet fra Kløfta til Frogner og det var en stor opplevelse for meg. Det var ingen behagelig skyss, for det ristet, ramlet og slang mye mer enn hva jeg hadde kunnet tenke meg. Ved siden av det, ble jeg nok noe forundret over hvor dårlig utsyn det var fra førerplassen på loket på grunn av den store lange kjelen. Svingte jernbane-linja litt til venstre, og det gjorde den ofte, så lokføreren bare ut i tomme lufta eller "bort i granskauen". Da måtte, hvis mulig, fyrbøteren holde utkikk, for de burde jo helst ikke kjøre i blinde.

Bremsesystemet på disse lange tunge godstogene var ganske primitivt den gang. Det var verken vakum- eller trykkluft-bremser. Før de kjørte fra Kløfta, måtte de sette på såkalte "fallbrekk" på noen av godsvognene for i det hele tatt å få stoppet på Frogner. På den siste strekningen utover dit var det sterk helling, opptil 14 promille, og det er ganske mye når det gjelder jernbanen. Fra Kløfta og utover gikk det så gnistene sprutet, og det ble jo en voldsom slitasje på bremseklosser og hjul. I den tørre sommerstiden hendte det også at gnistene

antente gresset langs jernbanen. Det var også minst to små konduktør-vogner med toget, og betjeningen der og på passasjervogna som var bakerst, bremsset så godt de kunne med de forholdsvis lette vognene. Samtidig måtte de være forsiktige så de ikke dro på bremsene for hardt, for da stoppet ett eller flere hjul. Hvis et hjul stod stille en liten strekning, ville det slites en flate i banen, og det var svært uheldig. Da ble det ”slag” i hjulet som det het, og ble det for mye av det, kunne det gå så ille at skinnegangen kunne ta skade.

Godstoget skulle være på Frogner litt over halv 3, og det ville si at jeg kunne være hjemme før klokken var 3, og det var en stor fordel for meg.

Dette som her er nevnt har jo ingen direkte forbindelse med middelskolen, bare indirekte, men jeg har lyst til å tamed litt om togreisen likevel. Den var tross alt en del av skoledagen.

Slik gikk høsten, og vi fikk nok stadig litt mer innsikt i de forskjellige fagene etter hvert.

Skolebestyreren het Gustav Ruud. Han hadde vi i matematikk de to siste årene, og i tegning og naturfag hele tiden. Signdal Kjær hadde vi i tysk og historie. Vinteren 1933, da vi gikk i 3.middel, var det at nazistene i Tyskland tente på Riks-dagen i Berlin og satte skylda for det på jødene. Etter mye bråk og frekke intriger overtok Hitler og hans stab makten i Tyskland. De sørget blant annet for å brenne uønsket litteratur og forfølge og arrestere uskyldige og annerledes tenkende mennesker. Det var særlig jødene det gikk ut over, og dessuten alle som var i opposisjon.

Historielæreren vår var klar over den situasjonen som var oppstått og prøvde å forklare oss elevene om dette. Vi skjønnte nok ikke alvoret i den begynnende terroren i Tyskland, hvor hakekorset ble et symbol. Dette med hafekorset var noe nytt for oss og for moro skyld tegnet jeg tre hakekors på lokket på et stort penallhus jeg hadde. Jeg visste i grunnen ikke hva det betød, men det fikk vi i høy grad erfare siden.

I engelsk, religion og norsk hadde vi frøken Jacobsen, eller ”Missa”, som vi kalte henne. Hun var punktlig og nøyaktig og var flink til å lære fra seg.

Den fjerde læreren het Rust, og han hadde vi somnevnt i matematikk i 1. middel. Han hadde vi også i geografi, gymnastikk, sløyd og botanikk. Det hørte også med til pensumet at vi måtte samle, presse og bestemme minst 50 planter.

I begynnelsen av desember hadde vi juletentamen i skriftlige fag. Det var tysk, engels, matematikk og norsk stil. Alle skriftlige i tysk og engelsk var gjenfortellinger. Slik var det hele skoleåret gjennom.

Geometrien syntes jeg var grei, men aritmetikken var verre å få ordentlig tak på til å begynne med. Årsaken til det var blant annet at matematikklæreren vår i 1. middel ikke var særlig flink til å lære fra seg. Han hadde også en tendens til å bli sint og skrike opp og kaste pekestokken eller en stor passer i gulvet. Jeg ble i hvert fall ikke klokere av det.

I friminuttene gikk vi ute i skole-gården og spiste nistematen vår. Var det veldig kaldt om vinteren, fikk vi lov til å være inne i klasseværelset. En dag i blant kom det en liten varebil fra et bakeri i nærheten inn på skolegården når vi hadde friminutt. Det jeg husker best var de gode wienerbrødene som kjøperen hadde å selge. De kostet 5 øre stykket, men jeg måtte la være å kjøpe, for penger hadde jeg praktisk talt ikke. Hver måned, når jeg måtte ha ny sesongbillett som kostet kr. 9,65, fikk jeg bestandig en tikroneseddel av far. De 35 ørene som ble igjen tror jeg aldri far spurte om å få igjen, men det hendte nok at jeg leverte dem tilbake. De gangene som jeg beholdt disse ørene hadde jeg nok litt dårlig samvittighet, men pengene gikk til en skrivebok og en blyant.

I forbindelse med at vi måtte vente på toget hjem igjen om ettermiddagen i opptil halvannen time og mer, ble vi jo naturligvis sultne. Da kunne det hendeen sjelden gang at vi gikk inn på Veiberg kafé, og at jeg med dårlig samvittighet brukte 5 øre til å kjøpe et

nydelig wienerbrød med melis oppå og eplefyll inni. Pengene gikk jo av de 35 ørene som egentlig skulle ha gått til skrivesaker.

Alle hadde naturligvis med seg nistemat på skolen, ingen kunne tenke seg uten det. I dag er det dessverre ikke slik, Selv om jeg bestandig sørte maten min selv, og tok det som en selvfølge, var jeg glad jeg hadde den med meg. Selv om mor eller en eldre søster smører matpakka, er det kanskje bare så vidt eleven gidder å ta den med seg. Det triste er at den ofte går rett i søplekassa. I stedet går de i kiosker og butikker og kjøper alle slags usunne og dyre ting for store beløp, som de spiser. Hvor de får pengene fra forstår jeg ikke, og det sløsete og usunne levesettet de legger seg til er jo til stor skade for dem selv på flere måter.

Sent på høsten hvert år fikk vi ha en enkel dansefest i gymnastikksalen på skolen. På ettervinteren alle tre årene hadde vi en fest med dans på herredshuset på Jessheim. På disse festene var det fin musikk og god bevertning, og vi hadde det bestandig hyggelig. Vi fikk ikke lov til å holde på lenger enn til klokken elleve om kvelden og vi syntes nok det var for tidlig å slutte av da. Slik var det.

Vinteren gikk og tidlig om våren var det påskententamen, og da den var over var det om å gjøre å lese mest mulig til eksamen.

I slutten av mai 1933 var vi oppe til eksamen i de fire skriftlige fagene. Etter at det var over, hadde vi skole et par uker, og så hadde vi den muntlige eksamen igjen. Klassen ble delt i fire, og hver del skulle ha sitt fag. Imidten av juni fikk alle tre dager å lese på. Jeg kom opp i historie og fikk lette spørsmål. Det var om Olav den hellige, Alesander den store og den franske revolusjon. Da dette var velunnagjort reiste jeg hjem igjen med halv tolvtoget om formiddagen.

A.I.V.-metoden

Da jeg kom hjem, var det ”silodemonstrasjon” hjemme. Det var noe nytt som skulle prøves med tilsyn av fagfolk, og det var noen interesserte tilskuere til stede. Fylkesagronom Trolsnes var teknisk

konsulent, rådgiver og instruktør. Det ”nye” var silonedlegging med den såkalte A.I.V.-metoden med såkalt A.I.V.-syre som konserveringsmiddel. Metoden var oppfunnet og utprøvet av en finne som het A. I. Virtanen, derav navnet. Denne siloleggingen måtte foregå på en svært nøyaktig måte. Gresset ble først veid på ei stor, hjemmelaget ”vippevekt”. Etter at bgresset var kastet ned i silokummen, hvor to mann gikk og jevnet ut gresset, ble det tilsatt et visst antall liter av den sterkt etsende blandingen av A.I.V.-syre og vann. Blandingen bestod av en liten prosent syre i vannet, som angrep og ødela alt av metall. Derfor måtte de som jevnet ut i kummen og etter hvert sprøytet på syre, bruke kanner av gummi. Fikk de noen dråper av syreblandingen på klærne sine, ble det straks hull, og de måtte heller ikke få en dråpe på huden, for det ville etse veldig.

Silokummen var satt opp av planker og stod på venstre side av låvebrua like utenfor låvedøra. Den var rund og diameteren var fire meter. Det var høyden også, så den rommet altså omtrent 50 kubikkmeter. Materialene i kummen var impregnerte og kummen måtte være hel for at siloen ikke skulle bli ødelagt.

Straks jeg kom hjem satte jeg på meg overallen og begynte å kjøre sammen gress med sleiperiva og legge det i ranker. Da var det greit for de andre å kjøre langs rankene for å lesse på høyvogner. Så var det å kjøre opp på kanten av låvebrua for å lesse av det ferske tunge gresset direkte på ”vekta”.

Når jeg tenker tilbake på dette, og minnes hvor tungt og tungvint det hele var, kan en forundre seg over at det lot seg gjøre å legge silo i det hele tatt. De som i dag bare er vant til å sitte på traktoren og kjøre forhøsteren og få gresset ferdighakket rett i tilhengeren, med passe tilsetning av syre, skulle kanskje hatt godt av å se og prøve hva vi hadde å slite med. Siden var jeg hjemme og arbeidet på gården i to og et halvt år.

Det eneste som gjenstod når det gjaldt middelskolen var eksamensfesten. Den var felles for alle klassene og ble også holdt på herredshuset på Jessheim. Det lokalet var

både pent og koselig og gav en fin ramme om festen. Etter at testimoniene var utdelt og skolebestyreren hadde holdt en tale til oss, ble det spilt opp til dans. Som ellers fikk vi lov til å holde til klokken var elleve om kvelden.

Alle vi som var ferdige i 3. middel var jo glade for at var ferdige med skole og leksepress gjennom tre år. Allikevel var det jo rart å skulle skilles etter så lang tid. Jeg har imidlertid sett igjen flere av dem jeg gikk sammen med siden. Noen få har jeg aldri sett igjen, men jeg husker dem på en måte likevel. Flere av dem som gikk i min klasse er døde og det er ikke så rart etter så mange år.

Dette ble visst alt for omstendelig og kjedelig om min tid på middelskolen, men jeg har prøvd å få med noen detaljer som jeg håper kan være av interesse. I alle fall er jeg veldig glad for at jeg den gang var så heldig at jeg fikk gå på middelskolen.

Kristian Lieungh

Endringer i Skansespillet AL

Det hører til sjeldenhetene at et andelslag avholder to ekstraordinære årsmøter og ingen ordinære innen et og samme år, men det har faktisk vært tilfellet med Skansespillet på Romerike AL i 2004.

Det første ekstraordinære årsmøtet ble holdt 30. mars, og var initiert av Ellen Næss, som fører regnskapene for Skansespillet. Hun påpekte at bestemmelsen om at et eventuelt overskudd ved opphør skulle tilfalle andelshaverne i forhold til antall andeler ville gjøre Skansespillet skattepliktig. Og dessuten burde regnskapsåret endres til å falle sammen med kalenderåret. Det krevde at årsmøtet ble flyttet til våren.

Det ble vedtatt at ordinært årsmøte holdes innen utgangen av mars, og siden dette ekstraordinære årsmøtet ble holdt 30. mars, godtok man regnskapet for 2003.

Den nye oppløsningsparagrafen lyder nå slik: "Når virksomheten er lovlig avvirket etter vedtak om oppløsning, skal eventuelle aktiva overføres til Blaker og Sørums historielag og øremerkes dokumentasjon og fortsatt informasjon om

Blaker Skanse som et nasjonalt kulturminne i samarbeid med Blaker Skanses Venner."

Utvidet styre og ny prosjektleder

Bakgrunnen for det ekstraordinære årsmøtet 27. oktober i år var at prosjektleder Egil Kopperud hadde trukket seg sommeren 2004, og styret hadde i samråd med Kontrollutvalget funnet at den beste løsning ville være om styrets leder Rita Nyborg kunne overta som prosjektleder for Skansespillet i 2005. Kontrollutvalget forutsatte at hun da måtte fratrukket vervet som styreleder. Når det likevel skulle velges nytt styre, foreslo man en utvidelse fra tre til fem medlemmer med en varamann i dette.

De nødvendige endringer i vedtektene for å utvide styret ble foretatt av det ekstraordinære årsmøtet, og en valgte deretter følgende styre fram til ordinært årsmøte innen utgangen av mars 2005:

leder: Svein Sandnes (ny)

økonomiansvarlig: Arve Graarud (gjenvalg)
styremedlemmer: Helge Njaa (ny)

Gro Langeland (ny)

Pål Corneliusen (ikke på valg)

varamedlem: Erik Hermann (ny)

Som nytt medlem av kontroll- og valgkomiteén etter Svein Sandnes ble Odd Sars-Olsen valgt. Steinar Gravås og Arne Nygaard. Det er de tre større andelseierne Blaker og Sørums historielag, Blaker Skanses Venner og Sørums Leikarring som er representert i kontrollutvalget.

Styret har tidligere engasjert Håkon Qviller, som også har skrevet manus til Skansespillet, som regissør for forestillingen i 2005 og hadde regi på den første framføringa, som skal framføres på Blaker Skanse 23., 24. 25. og 26. juni 2005. Kick-off for deltakerne i Skansespillet 2005 ble avholdt på Skansen 11. november. Mange av dem som deltok i forestillingen forrige gang hadde møtt fram også nå, men det er fortsatt plass til nye krefter, både på scenen og i kulissene. Vil du for eksempel la hår og skjegg gro og bli soldat i Skansespillet 2005, kan du ta kontakt med Torbjørn Eid på telefon 63 82 80 87 eller mobil 41 25 25 24.

Svein Sandnes

Norske Gaardnavne, del 8

Fra Fjuk til Krokstad i Blaker

Vi er kommet fram til den åttende og siste artikkelen i serien med presentasjon av Olaf Ryghs Norske Gaardnavne. Besøker du nettutgaven av Sørumspeilet, kan du ved å klikke på de understrekte henvisningene komme direkte til det dokumentet det er vist til på internett.

66. Fjuk. Udt. Fjú:k. – Fiug 1578. Fiugh 1594.1/4. Fiug 1617. 1666. Findes ogsaa som Gaardnavn i Nabobygden Nes Rom. (GN. 170) og paa et Par Steder i Sverige. Kunde hænge sammen med fjúka, fyge; skulde det betegne et Sted, hvor Sneen jevnlig fyger sammen i Skavler?
66,2. Linneberg. Udt. Li2nnebær.
66,14. Nyhus. Udt. Ný1hús.
66,16. Vesthagen. Udt. Væ2ssthagan.
66,18. Svarthagen. Udt. Sva2fthagan.

67. Stagrum. Udt. Sta2ggrómm. – af Stafuagreini RB. 479. Stagrim 1617. 1666. 1723. Efter Formen i RB. maa 2det Led antages at være det samme, som vi have i GN. 4, hvilket Navn jo dette ogsaa stærkt ligner i sin nuv. Form for dette Leds Vedkommende.

67,4. Kuland. Udt. Kú1lann. Maa være samme Navn som Skedsmo GN. 83 (paa Lørenskogen), der udtales som her og skrives Kuland RB. 406. 407. Maa vel til 1ste Ledhave kýr, Ko. Paa begge Steder har i senere Tid, mod Udtalen, været skr. Kurland. En nu indgaaet Gaard paa Eker har ogsaa hedet Kuland ([DN. IX 150](#)).

Betydning: Land, hvorpaa kan fødes 1 Ko? Med Hensyn til Sammensætningen jfr. Kúgildi (1 Kos Værd).

67,7. Bøss. Udt. Bøss. Sikkert nyere Navn; maaske det af Aasen anførte Bos n. I Betydning af en meget liden Stump.

68. Toreid. Udt. Tó2ri. – Thorrudt St. 106 b. Torreidt 1594.1/1. Thore 1617. Thored med Melrugen 1666. Toreid 1723. Navnet kan vel rimelig forklares saaledes, at Gaarden opr. Har været en Part af Eid GN. 71, kaldet til Adskillelse Þóru-Eið, efter en Eierinde af

Navn Þóra. Eið er som sidste Led i Navne nu ofte i Udtalen blevet til –i.

68,4. Sylta. Se Indl. S. 80 under sult.

68,7. Mjøluken. Udt. Mjø2fú:ken. –

Melrugen, Underbrug til Toreid 1666, se ovfr. Antagelig Mj&bmaapeno;lauki, Navn paa en Snyltevæxt paa Korn, Meldrøie (seAasen under Mjølauke).

68,11. Bunes. Udt. Bú2nes. Kan, hvis Navnet er gammelt her, være Búðarnes eller Búðanes,Nes, hvorpaa der staar en Bod (búð) eller Boder.

68,12. Staurhaugen. Udt. Stau2rhauen. Betyder maaske en Haug, hvor man har havt opstabet Gaardens Forraad af Kornstør i den Tid, da de ikke brugtes.

68,16. Slora. Udt. Sfó1ra. Se Kraakstad GN. 94,2.

69. Sandnes. Udt. Sa2nnes. – Sandnes 1666. Sannes 1723 (begge Gange nævnt som Rydningsplads).

70. Nitteberg. Udt. Né2ttbær. – i Hnyttæberghi [DN. II 289,1360](#) i Knyttaberghum [DN. II 303, 1364](#) a Hnyttæberghim (!) [DN. II 313](#) 1367-68. Hnyttuberg RB. 453. i Hnyttabergom RB. 449. i Hnyttabærgi RB. 450. Nitteberg St. 108 b. Nettberg 1578. Nøtteberg 1617. Nitteberg 1666. De gamle Skriftformer vise, at 1ste Leds Stamme har begyndt med Kn-; havde den havt oprindeligt Hn-, vilde i Norge ved den Tid være skrevet N-. Følgelig er Navnet ganske forskjelligt fra Nitberg GN. 33 i Skedsmo og Nitteberg GN. 2 i Gjerdrum. Noget andet Navn af en Stamme knytt- kjendes ikke ellers i Landet, ligesom heller ikke noget Ord i Sproget, som kunde ligge til Grund for Navnet, uden knýttr, der kan betyde ”knyttet”. eller ”knudet”. Den nuv. Udtale med é i 1ste Stavelse maa vel være fremkommen gennem Overgang af y til i.

71. Eid. Udt. Ei. – Eyd 1520. Eidt St. 6 b. Eiidt 1578. Eidt 1594.1/1. Eedt 1617. Eid 1666. 1723.*Eið n., se Indl. S. 48. Navnet er vel at forklare deraf, at man her har taget op fra Glommen for at omgaa den lidt

søndenfor liggende Sundfos eller det nordenfor begyndende lange Stryk, som kaldes Raanaasfossen.

71,9. Sagbakken. Udt. Sa:2bakken.

72. Svastad. Udt. Svalsstá. – af Swaualdzstadum RB. 306.453. 562. af Sofualstadam RB. 453. Swastat, Swalstad 1520. Suad-stadt 1578. 1594.1/1. Suarstad 1617. 1666. Svadstad 1723. 1ste Led har Udseende af at være et ellers ukjendt Mandsnavn, som vi vel ogsaa have i Svaalestad i Helleland, da dette i 16de Aarh. Findes skr. Suauellstadt, Suowelstad. Efter det sidste Gaardnavns nuv. Udtale maa det vel antages, at Mandsnavnet har lydt Svávaldr, ikke Svavaldr. Det har maaske sproglig Sammenhæng med det i Landn. 27 forekommendesvenske Navn Svavarr (Svávarr?).

72,2. Ødegaarden. Udt. Ø2gaæen.

72,4. Ingjer. Udt. I1nnjæf. Se GN. 60,14.

72,6. Kroken. Udt. Kró1ken. Se Indl. S. 62.

72,9. Haugli. Udt. Hau2lí. Formodentlig opkaldet efter GN. 10 i Skedsmo.

72,11. Tømte. Udt. Tø2mmte. Se GN. 51 ovfr.

72,15. Myrmellem. Udt.

Mý2rmællóm. ”Præpositionsnavn”, se Indl. S. 16.

72,18. Graverdelen. Udt. Gra2vardélen.

73. 74. Huseby lille og store. Udt. Hú2ssby. – i Husabø [DN. IV 203, 1339](#) i Husaby (østre) [DN. III 340, 1383](#) Husaby (Akk.) RB. 213. Hußeby St. 107. Husebye 1578. 1617. Hußeby 1594.1/2, 1/1. (2 Gaarde) 1666. Húsabýr; se om Betydningen Indl. S. 57 under hús.

73,3. Hellerud. Udt. Hæ2llerú. – Hælgaruð [DN. IV 111, 1316](#) Hellghorud RB. 271. Hælghorud RB. 444. Helgaruð, af Mandsnavnet Helgi, eller Helguruð, af Kvindenavnet Helga. Her foreligger atter et Exempel paa, at gammelt lg i Nutidsudtale mod Sædvane er blevet til ll, jfr. Asker GN. 67.

74,2. Tronrud. Udt. Tró:1nrú. – Þrondarud RB. 295. 447. Þróndarruð, af Mandsnavnet Trond (Þróndr).

75. 76. Foss nordre og søndre. Udt. Fåss. – a Fosse [DN. IX 164, 1360](#) V 186, 1361. af Forsse RB. 453. Forekommer desuden oftere i MA. i Kirkens og Sognets Navn, se ovfr. Ved dette. Foß 1578. Foes 1594.1/1, 1/1. 1617. Faaß (2 Gaarde) 1666. Foss 1723. Fors, Fossen, efter Sundfossen i Glommen. 75,4. Moen. Udt. Mó’n, fålssmó’n. 75,7. Sæteren. Udt. Sæ:1tra.

77. 78. Fossum nordre og søndre. Udt. Få2ssómm. – Fossæim(Akk.; søndre) [DN. IV 284, 1352](#) a Fosseme [DN. I 476, 1419](#) Foßum 1578. Foßemb 1594.1/1, 1/1. Foßenn 1617. Foßum (2 Gaarde) 1666. Forseimr, sms. Af fors m. Og heimr, kaldet efter samme Fos som den foregaaende Gaard. 77,3. Veslengen. Udt. Væ2sslænga. 77,7. Stykket. Udt. Sty2Kke.

77,8. Engebraaten. Udt. Æ2ngebrátån.

77,11. Nylenda. Udt. Ný2lænna. Se Aas GN. 34,4.

77,12. Hestebraaten. Udt. Hæ2sstbrátån.

77,13. Ekresletten. Udt. Æ2kersfetta.

78,8. Delerud. Udt. Dé2lerú. Nyere Navn; her formodentlig sigtende til, at Bruget er opstaaet ved Deling. Andensteds ere ofte Navne begyndende med Dele- (Delings-) givne paa Grund af, at Stedet ligger ved en Grændselinie (Delelinie) eller ved et Veiskille (hvor Veien deler sig).

78,13. Sameia. Udt. Sa2mmeia. Her, som andensteds, vel sigtende til, at Jordveien engang har været brugt i Fællesskab af flere Eiere.

78,14. Laaland. Udt. Lå1lann. Se Brugs-No. 5 ovfr.

79. Olerud. Udt. Ó2læru. – Olaffuerrudt St. 106. OluffrudtSt. 107. Oullerudt 1594.1/2. Orderud 1666. 1723. *Ólofarruð, af Kvindenavnet Ólof (Álof), jfr. Aas GN. 89. Den i senere Tid brugte Skrivemaade Orderud er opkommet derved, at man, som ofte i de sidste Aarh., har troet det tykke l opstaaet af rd ogsaa, hvor det har været oprindeligt l.

80. Monsrud. Udt. MåInnsrú. – Monsrudt 1578. Mogensrudt 1594.1/2. 1617. Monþrud 1666. *Magnússruð, af Mandsnavnet Magnús.

81. Krokstad. Udt. Kró:2ksta. – Krogstadt 1594.1/4. 1617. Krostad 1666. Krogstad 1723. *Króksstaðir, af Mandsnavnet Krókr.

FORSVUNDNE NAVNE.

Arnulfstad (Akk.) i Blaker RB. 277. Arnulfsstaðir, af Mandsnavnet Arnulfr (&bmAAPENO;rnlfr).

I Haughum i Blaker RB. 306 s.Haugar, Flt. Af haugr.

Anført i RB. under Blaker K.: i Skennissætre 453.1ste Led kan mulig have Sammenhæng med det paa et Par Steder forekommende Skenna, se ovfr. S. 164.

Oluf Rygh

Debatt:

Det er forskjell på A/S og A/L

Først vil jeg takk for oppmerksomheten. Redaktør Svein Sandnes nevnte navnet mitt 23 ganger i sitt innlegg i nr. 5 i Sørumspeilet.

I 1848 kom noen vevere sammen i Rochdale i England og skrev det som senere er blitt kalt samvirkebevegelsens bibel. Der skrev de at medlemmene skulle ha utbytte etter den bruk de gjorde av laget, ikke etter den kapitalen de hadde skutt inn.

I stiftelsesoverenskomsten nr. 2 av 1973, som er utarbeidet av advokat Heuch, er det tatt hensyn til dette ved at § 15 er tatt inn. Den sier eierforhold i laget etter levert mjølk. Stiftelsesoverenskomst nr. 1 av 1972, også av Heuch, sier eierforhold etter antall andeler. § 15 kom inn på møte 8-2-1973. Jeg har spurt Odd Egner om hvem som brakte den inn, men det vil han ikke svare på. Her starter uenigheten mellom flertallet og meg.

Men Svein Sandnes har ikke fnugg av bevis for at jeg har karakterisert flertallet for idioter. Når Svein Sandnes skriver at styret i Mølla 2. april 1976 fremmet et forslag som var foreslått på konstituerende

møte 23. august, så er dette riktig. Det han ikke skriver er at dette forslaget ble strøket og alle de 15 frammøtte stemte for det på møte 23. august 1973. I et lite hefte "Sørumhistorier" har jeg redegjort nærmere om dette. Det er til sags i Lørenfallet og koster 50 kroner.

Den 22 mai 1973 møtte 10 utsendinger fra Sørum Meieri opp på det konstituerende møte i Romerike Meieri. Der fikk de greie på at årsmøte i Lillestrøm Meieri for sin del hadde forandret på stiftelsesoverenskomsten. Det skulle ifølge advokat Heuch være forbudt.

Stiftelsesoverenskomsten skal vedtas eller forkastes i sin helhet. Advokat Heuch har fraveket dette når det passet. Se artikkel nr. 4 i 2000, "Sørum meieri – nok en gang". Når de 10 fra Sørum ikke fortalte om dette hjemme i Sørum, har jeg karakterisert disse som "Syndere i sommersol". Om dette er "til dels gemene midler" slik Svein Sandnes skriver jeg driver med i denne saken, får leserne bedømme selv.

Når Sandnes skriver at Mølla ikke gikk konkurs i 1986, beviser det hvor lite han har greie på den saken. Tomta til Mølla i Lørenfallet ble solgt i 1999. Jeg har pratet med en person som var med i det siste styret i Mølla. Vedkommende kunne ikke fortelle hvor det var blitt av penga for tomta i Lørenfallet. Om en skal bruke benevnelsen "konkurs" på dette, eller bruke et enda sterkere uttrykk, avhenger av øynene som ser.

Johan Eid

Vi er glad for at vi gjennom Sørumspeilet har fått grundig belyst historien om oppløsningen av Sørum Meieri A/L og etableringen av Sørum Mølle og Kornsilø A/L. Vi slår fast at uenigheten om oppløsningsparagrafen (§15) i sistnevnte andelslag ble løst på årsmøtet 2. april 1976 ved at et stort flertall gikk inn for det som da ble vedtatt.

Det som er problematisk, er at Johan Eid ikke snart erkjenner dette, og slutter å karakterisere personer han den gang og nå var uenig med som han gjør. Svein Sandnes

Gardshistorie for Bæreg (del 2)

I 1997 skrev Thor Hexeberg gardshistorien for Bæreg. Sørumspeilet fikk forfatterens godkjenning til å trykke gardshistorien, og her følger andre og siste del. Neste høst kommer som du vet Sørums Bygdebok med bind 2, og det bindet skal også omfatte Bæreg. Her følger del 2:

G.nr. 50, br. nr. 1

Den delen som senere fikk br.nr. 1 overtok Knut Gulbrandsens stesønn Hågen Svensen, født 1782. Han fikk bygselbrev på den ene halvdelen av Bæreg i 1806. Hågen var gift med Marte Hansdatter Merli. Vi vet ikke om de fikk noen barn, for begge forsvinner fra dokumentene.

I 1835 ble denne Bæreg-garden solgt på auksjon til Gulbrand Kristensen Hammeren, født 1810, gift med Anne Helgesdatter fra Hæra under Sørli 1809-1886. Gulbrand Kristensen betalte 1150 speciedaler for eiendommen, og han ble altså den første selveieren på denne Bæreg-garden i nyere tid.

Gulbrand og Anne fikk ingen barn, og derfor opprettet de i 1868 et testamente som gikk ut på at den lengstlevende skulle rå over hele boet. Videre ble det bestemt hva slektningene skulle arve, blant disse finner vi Lars Olsen Hertenberg på Oppen i Ullensaker som senere fikk skjøte på garden. Testamentet regnet med at boet iallfall var verd 2000 speciedaler. Det er mulig at Gulbrand og Anne flyttet fra Bæreg. Iallfall har kirkebøkene ikke mere å fortelle om dem.

Nå oppfører matrikkelen av 1838 en Jakob Kristiansen som bruker av denne Bæreg-garden sammen med Gulbrand Kristiansen, men noe skjøte på dette navnet er ikke registrert.

Lars Olsen Hertenberg fra Oppen i Ullensaker fikk skjøte på denne garden av enka Anne Helgesdatter i 1878, men han solgte igjen til Hans Kristian Hansen. Han kaltes Hans Kristian Hansen Bæreg da han fikk skjøte, men han var født i Aremark i 1838. Hans kone het Johanne Sofie Brynildsen 1842-1906, og hun var også fra

Aremark. Barn: Martin Julius, født 1874 (i Aremark), overtok garden sammen med sin søster, Dorthea Elise 1878-1956, overtok garden sammen med sin bror, Karoline Sofie 1884-1900.

I 1914 skjøtet Hans Kristian Hansen denne eiendommen til sine to gjenlevende barn Ole Kristian Hansen Bæreg og Dorthea Elise Hansen Bæreg.

I 1918 solgte Ole Hansen Bæreg sin halvpart av garden til Johan Jakobsen, som var gift med Ole Bæregs søster Dorthea.

Johan Jakobsen var født i 1874 på et sted som het Lille Løren, og han døde i 1936. Hans kone Dorthea Bæreg var født i 1878 og døde i 1956. De hadde sammen en datter som het Dagny, født 1918.

I 1930 solgte Johan Bæreg garden og flyttet til Lørenfallet. Den nye eieren ble Emil Egner 1895-1973, gift med Anna Marie Sæther 1901-1976. Barn: Karen, født 1926, død, Ole Johan 1929-1987, overtok garden, Astrid 1932-1992, overtok garden etter sin bror.

Emil Egner skjøtet garden i 1961 til sin sønn Ole Johan Egner 1929-1987. Han var ugift, og etter hans død gikk garden over til hans søster Astrid Nordby 1932-1992, gift med Halvor Kristian Nordby fra Kisa. Barn: Anne Mette, født 1957, gift med Jan Erik Thorvaldsen, Hilde Elisabeth, overtok garden, Berit Solveig, født 1963 og Kari, født 1965.

I 1989 overtok Astrid Nordbys datter Hilde Elisabeth Nordby, født 1963. Hun er ikke gift, men har en samboer. Barn: Anne Kristine, født 1990 og Marie Elise, født 1993. Denne Bæreg-garden er nå på 180 mål innmark og 465 mål skog. Garden er for tiden forpaktet bort.

G.nr. 50, br.nr. 2

Ved delingen av Bæreg i 1806 ble den delen som senere fikk br.nr. 2 bortbygset til Hans Tomassen, som var fra Sørli. Han var født på Sørli i 1784 og døde på Bæreg i 1850. Hans Tomassen var gift med Mari Svendsdatter Bæreg, født 1783. Hans og Mari fikk mange barn: Ole, født 1809, overtok br.nr.3 (senere slått sammen med

br.nr. 2), Dortea, født 1811, gift med garver Axel Hansen fra Aker, overtok br.nr. 2, Anne Marie, født 1818, gift med Hans Andersen, overtok også br.nr. 2 (se nedenfor), Sven født 1829 og Karen, også født 1829. I tillegg til disse barna var det flere som døde små.

Det var trolig Hans Tomassen som bygde den nåværende hovedbygningen på garden. Det skjedde omkring 1830. Bygningen er naturligvis modernisert flere ganger. Hans Tomassen ble valgt inn i det første kommunestyret i Sørums i 1837. I 1845 fikk han kongeskjøte på denne eiendommen for 900 speciedaler, og han ble således den første selveieren på denne garden i nyere tid.

Sannsynligvis i 1850 ble også denne garden delt i to (skyldsetning først i 1853). Den delen som fikk løpenr. 91b (br.nr. 2) ble overdratt til Hans Tomassens datter og hennes mann Axel Hansen fra Aker, som altså var gift med Dortea Hansdatter Bæreg.

Axel og Dortea drev ikke garden lenge, hvis de drev den i det hele tatt, for allerede i 1853 overdro de garden til Hans Andersen, som sannsynligvis var født på Merli-eie. Han bodde på Asak da han giftet seg med Anne Marie Hansdatter Bæreg (datter av Hans Tomassen), født 1818 og død i 1879. Vi vet ikke om de fikk noen barn. Hans Andersen giftet seg igjen med Maren Hansdatter, som da bodde på Bæreg.

Hans Andersen skjøtet denne eiendommen i 1894 til Sigvart Olsen Bæreg, og dermed var br.nr. 2 og br.nr. 3 slått sammen.

Sigvart Bæreg var født i 1862 og døde i 1901. Han var gift med Karen Sørli (1865-1948). De fikk ingen barn, men hadde en pleiesønn som het Kristoffer Hønsen (1903-1993). Karen Bæreg satt med garden i mange år etter at mannen var død. Hun solgte i 1932 og flyttet til Li.

Den nye eieren ble Sigvart Bæregs brorsønn Halvor Bæreg 1900-1991, gift med Dagmar Egner (1902-1976) (søster av Emil Egner på nabogarden). Halvor var født på Smedsrud og overtok som nevnt Bæreg i 1932. Barn: Hans Sigvart, født 1929, overtok eiendommen, og Eva, født 1933,

gift med Leif Mathisen. Halvor Bæreg moderniserte og bygde på hovedbygningen 1949/1950.

I 1964 solgte han til sin sønn Hans Sigvart Bæreg, født 1929, gift med Astrid Helene Tømt fra Kråkstad, født 1930. Barn: Karin, født 1955, kontordame, Håkon, født 1957, overtok garden, Svein, født 1960, mekaniker, gift med Laila Kristiansen, Jorun, født 1965, ingeniør, gift med Rune Olstad, Elin, født 1969, kontor-fullmektig på Rikshospitalet. Hans og Astrid Bæreg har planert nesten hele garden. Inntil 1997 drev de med melke-produksjon, men nå er det bare ungdyr igjen.

I 1997 overtok deres sønn Håkon Bæreg, født 1957. Barn: Ann Kristin, født 1986 og Hans Kristian, født 1991. Håkon Bæreg er ingeniør, ansatt ved Telenor, men han bor på Bæreg. Denne garden er nå på 198 mål innmark og 700 mål skog. Driften er lagt om til kornproduksjon.

G.nr. 50, br.nr. 3

Ole Hansen (sønn av Hans Tomassen), overtok ved delingen den garden som fikk br.nr. 3. Han var født i 1809 og døde i 1894. Han var gift med Gunhild Marie Paulsdatter, født på Vestby (men bodde på Sørli da hun giftet seg). Hun døde i 1866. Barn: Hanna, født 1849, Hans (1852-1918), gift med Emma Smedsrud, kom til Smedsrud, Dortea, født 1858, og Sigvart (1862-1901), overtok Bæreg, br.nr. 2 og 3.

I 1894 fikk Sigvart Olsen Bæreg skjøte fra medarvingene på denne eiendommen, og dermed var br.nr. 2 og 3 slått sammen. (Se ellers under 50/2)

Husmannsplasser under Bæreg

Det er nevnt tre plassnavn under Bæreg, Kvennstua, Bæregstua og Sibilstua. Men alt tyder på at de to siste plassene er identiske, senere kalt Sibilstua.

Kvennstua

Kvennstua må ha blitt husmannsplass så tidlig som i 1720-årene. Kirkebok nr. 1 for Sørums omfatter årene fra 1710 til 1730, og den nevner at Daniel Halvorsen ble født i

Kvennstua i 1729. Det er ikke nevnt husmenn under Bæreg i 1711, bare tjenestefolk.

Så har vi ingen opplysninger om husmenn i Kvennstua før i 1770. Da bodde Ole Eriksen på denne plassen. Hans kone het Kari Jonsdatter, og vi vet om to barn: Inger som døde 18 år gammel i 1784, og Kari som døde 1 år gammel i 1778. Ole døde visst i 1786, 54 år gammel.

I slutten av 1790-årene finner vi Iver Olsen i Kvennstua. Per Otto Asak mener han var fra Merli. Iver er i folketellingen 1801 kalt dragon og husmann med jord. Folketellingen opplyser at han da var 26 år gammel. Hans kone het Anne Jensdatter, 24 år, i følge folketellingen. Barn: Anne, født 1799, død ung, Engebret, født 1802, Anne Marie, født 1806, Berte, født 1807.

Det er trolig at den neste husmannen i Kvennstua ble Iver Olsens sønn Engebret Iversen, født 1802. Han var gift med Anne Torkildsdatter fra Kamphus i Frogner. Per Otto Asak opplyser at han finner ham igjen i 1825 på en plass under Nordli.

Så har vi ingen sikre opplysninger om folkene i Kvennstua før i 1865. Da het husmannen her Hans Olsen. Han var sannsynligvis født i 1830, og hans kone het Olea Olsdatter. I følge folketellingen var hun født i 1822 i Vinger. Hun døde i 1885. Vi vet om disse barna: Hanna, Alette, Ole, Tea og Birgitte. Hans Olsen bodde i Kvennstua sammen med sin datter Birgitte ennå i 1900. Han er vekselvis kalt tømmermann og møbel-snekker, Birgitte er kalt selskapskokke. Både Kvennstua og Sibilstua ble solgt i 1915 og har senere hørt til Dammen. Disse eiendommene tilhører nå g.nr. 50, br.nr.2.

Bæregstua, senere Sibilstua

Kirkebok nr. 1 for Sørums, som dekker årene 1710-1730, nevner flere ganger folk som har bodd i Bæregstua. Dette navnet er - så vidt vi kan se - ikke brukt etter ca. 1730, så det er rimelig at plassen skiftet navn til Sibilstua. Men hvem var så denne Sibille? På en plass under Sørli finner vi i 1711 Sibille Olsdatter og hennes mann, samt

sønnen Bård. Det må være denne Sibille Olsdatter som kom til Sibilstua under Bæreg. Navnet Sibille er meget sjeldent i Sørums - hvis det i det hele tatt har vært flere med dette navnet. Kanskje var hun enke da hun kom til Sibilstua ettersom plassen har fått navn etter henne. I kirke-boka for 1777 er navnet Sibilstua nevnt, men hvem som bodde her, vet vi ikke.

Når vi kommer fram til folketellingen 1801, vet vi at Hans Nilsen bodde på en plass under Bæreg, og sammenhengen viser at det må dreie seg om Sibilstua. Han var enkemann, 44 år gammel, og noen barn er ikke nevnt.

Hans må ha dødd eller flyttet like etter 1801, for i 1802 bodde Ole Knutsen i Sibilstua. Hans kone het Bodil Amundsdatter, og vi vet om tre barn: Lars, født 1802, Kristian, født 1805, og Inger, født 1808.

Så har vi ingen sikre opplysninger om folkene i Sibilstua før i 1865. Da het husmannen her Ole Olsen. Han var sannsynligvis født i 1820 og gift med Marte Olsdatter eller Larsdatter, født 1823 eller 1824 i Våler. Folketellingen av 1865 lister opp disse barna: Maren, 11 år, Karen, 9, Marie, 6 og Anne, 2 år. Ole Olsen var husmann og tømmerfløter. Det ser ut til at Ole var den siste husmannen i Sibilstua. Plassen er nevnt i 1891, men ikke i 1900.

Hans datter Anne Sibilstua finner vi igjen på Sørums pleiehjem i 1930. Hun var ikke gift, men hadde flere barn. Sibilstua og Kvennstua ble solgt i 1915. Disse to plassene har senere hørt sammen med Dammen, og hører nå til g.nr. 50, br.nr. 2.

Thor Hexeberg

Bind 2 av bygdeboka i rute

Bygdebokredaktør Jan Erik Horgen kunne på historielagets styremøte 9. november forsikre at bind 2 er i god rute, og vil som etter planen komme i november 2005. Sammen med bilderedaktør Anders Henriksen har han hatt møter med beboerne i området for bind 2 og samlet inn en rekke interessante informasjoner og ditto bilder. Også bind to vil ha en prisfordel på minimum 150 kroner for abonnenter.

I byvegen 6: Verdenskrigen

Gudbrand Rødsrud kom fra Hurdalen til Frogner sammen med sin mor og far og søstrene i 1909. Da overtok faren Eidsvold Gård etter en mann som het Larsen. Samme året eller året etter fulgte gutten faren sin da han skulle kjøre høyllass landeveien til Kristiania. Rødsrud fortalte om dette en av de mange gode kveldene ved peisen under okkupasjonen 1940-45. Han husket godt og var en flink forteller. I det etterfølgende gir jeg ordet til ham:

Situasjonen ble helt forandret etter krigsutbruddet i 1914. Årene før hadde ikke vært så lette for mange bønder, og de tok revansje i årene som kom. Det ble meget vanskelig for folk i Kristiania som hadde dyr på fjøs og stall. Spesielt gikk det hardt ut over dem som hadde vært urimelig ubehagelige mot bøndene under handel før krigen.

Som jeg har nevnt tidligere, ble det slik for mange av oss bykjørerne at vi fikk vår faste kundekrets. Denne kretsen ble nå snevret noe inn, mens kontakten med de gjenværende ble bedre enn noensinne. Det var de beste av våre kunder og de som hadde vist oss velvilje og drevet ærlig spill i årene før krigen som fikk alle fordelene under krigen. Vi fikk blant annet til en såkalt kontraktkjøring, det vil si levering av et fast kvantum høy per uke og liknende avtaler.

I årene fra 1914 til 1918 hendte det mange ganger at byfolk møtte oss kjørerne på toppen av Gjelleråsen - to mil fra byen - og tagg og bad pent om å få kjøpt i hvert fall ett lite lass. De hadde kyr på båsen som ikke hadde sett høy på flere dager. Å forlange noen pris for et slikt lass var ikke god politikk, de betalte hva det skulle være, og de kom med tilbud som kunne friste. Jeg hadde klar beskjed fra far om at høyet ikke skulle koste mer enn de fastsatte maksimalprisene.

Jeg må jo innrømme at jeg lot meg friste i blant og lot en og annen slik kjøper få et lass. På den måten fikk jeg litt ekstra lommepenger. Men jeg hadde forsvar for mine handlinger: Når jeg lot en slik kjøper

få lasset, måtte jeg ringe hjem til far og be ham om å lesse opp et nytt lass. Når jeg så kom hjem, stod det nye lasset ferdig, og jeg kjørte omgående på ny bytur. Jeg måtte ha ny og uthvilt hest, mens jeg selv måtte ta det jeg fikk, kontrakten måtte jo holdes. Det var meg selv og mine krefter jeg solgte for den ekstra prisen. Jeg fikk ikke sove på to netter.

Gudbrand Rødsrud

Da denne beretningen var skrevet ferdig, fikk Gudbrand Rødsruds datter Ellen lese den. Og hun kunne fortelle at disse byreisene med høy husket hun svært godt. Hennes minner må være fra tjue-åra, hun er selv født i 1922. Hun mener at det hun husker må være fra tida før hun begynte på skolen.

Når barna dagen etter avreisen begynte å vente på pappaens hjemkomst, gikk de gang på gang ut på trappa og lyttet. Kunne de høre ham? Rett som det var kunne de høre kjerreskrammel nedover Rudshellinga, ned til broa over Leira. Så var spørsmålet: Fortsatte kjerra over broa, eller tok den av og kom oppover Gjerdrumsvegen? Mange ganger kunne Ellen og søsteren hennes gå forgjeves ut på trappa, mens den ene kjerra etter den andre fortsatte over broa. Til det plutselig kom en annen og kjent lyd. Brolyden var borte, det var veien de hørte. Da gikk ferden fort inn til kjøkkenet: Nå kommer pappa! Og forventningene var like store - hver gang.

Gudbrand Rødsruds datter, Ellen, kunne også fortelle hvordan faren fikk ungene til å følge ham under lukingen av gulrøtter og turnips. Ellen, søsteren Ingeborg og en to-tre fettere på besøk fikk hver sin fore å luke.

For å få fart på lukingen, begynte så Gudbrand Rødsrud å fortelle historier fra sine unge år, fra militærtjenesten og fra omgangen med sine venner. Den som ville høre historiene ferdig, måtte luke seg framover i samme tempo som bonden selv.

Det hendte også han fortalte ungene historier om sin egen styrke. På Frogner ble det fortalt at han en gang tok to fulle femtilitere i hver hånd og bar dem den nesten 200 meter lange strekningen på tråkka på Frogner stasjon.

Et lokalhistorisk julehefte

Det ligger et nytt produkt på bokhandlernes disk over Romerike i disse førjulstider. Det er et julehefte på 44 sider i A4-format med gilde røde og grønne farger på forsida som heter "Jul på Romerike 2004". Og det er ikke med liten stolthet vi registrerer at det er to aktive medlemmer av Blaker og Sørums historielag som i år er gått sammen i selskapet Blåtekst AS, som står bak utgivelsen. Bak adressen Heggelia 8 skjuler seg nemlig Ellen Margrete Graarud, nettverkskonsulent på Kulturkontoret. Og den andre har inntil nylig befunnet seg på kontoret bortenfor, nemlig Kulturskolens rektor Magnar Osland.

De mange vakkert illustrerte artiklene omfatter ni temaer hentet fra lokalhistorisk materiale over hele Romerike. Men samtidig har en ikke gått i den fella det ofte er lett å gå i, ved at den enkelte artikkel er så lokal at den bare interesserer dem som bor akkurat i dette området. Ved siden av å ha valgt temaene ut fra geografisk bredde, må det være lov å si om de fleste at de har et "nasjonalt nivå", det vi si at temaene som behandles i den enkelte artikkel i hvert fall kan leses med interesse av folk over hele Romerike, og også ut over dette området.

Hovedtemaet er en grundig presentasjon av Stein skole i Nes og Erling Elverhøy, som ut fra sine pedagogiske idéer og vennskapet med Ingeborg Refling Hagen fikk unge norske kunstnere til å illustrere skolebygget for å gi elevene bedre fysiske omgivelser for læring. Åge Aulie, tidligere elev ved skolen, og nå aktiv guide, er bladets cicerone. Ikke minst presentasjonen av motstandsmiljøet under siste verdenskrig er spennende lesestoff. Både Elverhøy og Einar Aulie, Åges far, var aktive som flyktingeløser til Sverige.

Artiklene i heftet er i liten grad signert. Tanken bak dette er nok at de to initiativtakerne vil være kollektivt ansvarlige, men jeg må innrømme at jeg savner at den enkelte artikkel har en privat avsender. Når en kjenner utgiverne, vet en jo likevel at presentasjonen av Ludvig Mathias Lindemans innsamling av

tradisjonsstoff innen folkemusikk ikke kan være skrevet av andre enn Magnar Osland. Her finner vi trykket Grønborgvisa, som Lindeman fikk overlevert av gardbruker Gulbrandsen på Børke i Sørums.

Vi har også en mistanke om at presentasjonen av Anna Monrads eventyr, som hun sendte til Rikard Berge, og som er presentert i hans "Norsk Sogukunst", er skrevet av Magnar. Opphavelig var det Anna Monrads bestemor, Inger Marie Fallet, som hadde fortalt henne eventyrene, og hun igjen hadde dem etter sin bestemor, Mari Holseter fra Ullensaker. Anna Monrad skrev ned eventyrene på romeriksdialekten fra siste halvdel av 1800-tallet, det språket hun hadde fått overlevert dem i. Ikke minst det er spennende.

Artikkelen om forfatteren Ragnhild Jølsen fra Enebakk illustrerer godt poenget med at det er valgt lokalhistoriske emner med nasjonal interesse. Mange mener hun står fram som en av de sentrale norske forfattere ved forrige århundreskifte, blant dem Jens Bjørneboe, som benyttet hennes dramatiske liv som ramme for romanen "Drømmen og hjulet". Heftet inneholder også novellen "Spøgeriet paa Lørenskog" av Ragnhild Jølsen. Det samme må kunne sies om artikkelen om Campbellerslaget i Christiania Theater 28. januar 1838, hvor det lokalhistoriske islett strengt tatt begrenser seg til Henrik Wergelands tilknytning til Eidsvoll.

Ellen Margrete Gaarders fortelling, "Da Åsgårdsreia kom til Bråta", om livet på et småbruk på Romerike anno 1816, er også kalt ei novelle, men inneholder ikke den klassiske novellens dramaturgi. Fortellinga har til gjengjeld et vell av små og store detaljer som viser at forfatteren har studert forholdene på den tida svært nøye. Det er også dette materialet som lå til grunn for framsyninga av spillet Ellen Margrete hadde skrevet for oppføring på Blaker Skansen 3. og 4. juli 2004. Både spillet og fortellingen er gode eksempler på hvor medrivende lokalhistorisk materiale blir når det konkretiseres til personer av kjøtt og blod, selv om en må "dikte litt" for å få det til.

Et utdrag fra Anders Heyerdahls bok "Urskogs beskrivelse" fra 1882, der han berører temaet overtro, hører også med. Utgiverne av juleheftet har neppe vært oppmerksom på at Aurskog historielag i høst har utgitt denne boka på nytt, ellers ville det sikkert vært henvisning til denne nyutgivelsen. Det ligger optimisme i sluttordene i nettopp denne artikkelen: "Fortsettelse neste nummer". Det betyr at vi må forvente at paret bak Blåtekst AS er godt i gang med planleggingen av neste års julehefte. Heftet avsluttes med Nittedals-sangen, "I nord fra varpets skoger", og vi kan sikkert forvente oss at også de neste juleheftene bringer nye bygdesanger på bakerste omslagsside. For er det noe julehefter trenger mer enn noe annet, så er det tradisjon. Og det vil vi få vite om det blir i 2006, for etter vanlig tellemåte er noe en tradisjon når det er blitt gjennomført tredje gang.

Den oppmerksomme leser vil ha notert seg at anmelderen så langt har nevnt åtte av de ni elementene "Jul på Romerike 2004" består av. Det siste elementet, som trolig også blir å finne i de neste heftene, bryter nemlig med kravet om lokalhistorisk relevans. Det er et besøk hos kunstnerparet Hilde Kramer og Marek Woloszyn på Enebakkeset lengst sør i Fet. De har begge et stort antall illustrasjonsoppdrag bak seg, flere knyttet til nye norske barnebøker. Og her finner vi også tråden til den fargerike forsida på heftet: Bildet er hentet fra Marek Woloszyns illustrasjon til Marit Ihles tekst "Kongen som var redd for lyset", som er utgitt i høst.

Med disse smakebiter er heftet "Jul på Romerike 2004" anbefalt til alle medlemmer av Blaker og Sørums historielag, gjerne også andre som leser dette. Paret bak Blåtekst har løst oppgaven med å lage et moderne julehefte for hele Romerike på en utmerket måte. Måtte responsen føre til at det blir en tradisjon.

Svein Sandnes

Årets julegave: Boka "Blaker, Skansen og Skolen"

Dette er ingen tradisjonell anmeldelse. Til det kjenner jeg boka for godt. Men vi kan ikke sende det siste nummeret av året av Sørumspeilet ut til medlemmene uten en skikkelig presentasjon av årets bokutgivelse fra Blaker og Sørums historielag. Siden det var vanskelig å få tak i en anmelder som kunne levere stoffet i tide, får dere som ennå ikke har kjøpt boka lese dette:

Noen av våre medlemmer vil kjenne Odd Brochmanns bok "Blaker, Skansen og Skolen" fra før. De som vil låne den opprinnelige boka på Sørums bibliotek, vil imidlertid få vite at deres eksemplar er utlånt – de siste to årene – til Håkon Qviller. Det bekrefter for så vidt inntrykket av at "Skansespillet" hviler tungt på Brochmanns framstilling, ikke minst når det gjelder kommandant Trallaus liv og levnet.

Manus ble opprinnelig skrevet til Statens husflidsskoles 25-års jubileum i 1942. Men på grunn av sensuren under krigen valgte utgiveren, rektor Magnus Larssen, å vente med utgivelsen til etter krigen – nærmere bestemt til 1950. Fortsatt var da Blaker en selvstendig kommune.

Odd Brochmann slår opp et vidt perspektiv på Blakers historie – fra oldsaker funnet under utgraving via vikingetid og reformasjon til eneveldet og hvordan de gamle ordnet seg med føderåd på 1800-tallet. Framstillinga er levende, men noe overfladisk. Historien er sett i et fugleperspektiv, og det er samtidig både bokas svakhet og styrke. Den er fengslende å lese, og med alt det nye bildestoffet som er kommet med i den nye utgaven, inspirerende å sitte og bla i, men den som vil gå litt dypere i materien kan fort bli skuffet.

For å bøte noe på dette har vi i den nye utgaven tatt med mye av det materialet Eyvind Lillevold nedtegnet for Bygdebok for Aurskog og Blaker, som kom på 1960-tallet. Ikke minst i kapitlet om byggingen av Blaker Skanse er denne kilden utnyttet intensivt for å supplere Odd Brochmann.

Når det gjelder kampene i desember 1718, da Blaker Skanse for første og eneste

gang virkelig ble satt på prøve ut fra den oppgaven den ble bygget for, er militærhistorikeren Johannes Schiøtz' manus til samme bygdebok også benyttet. Dette gjør at framstillingen av beleiringen av Blaker Skanse i 1718 blir langt mer detaljert beskrevet enn Odd Brochmanns opprinnelige framstilling.

Det samme kan sies om perioden fra 1745 til 1758, da Adam Trallau etter at Basmo festning ble demolert, regjerte som kommandant på Blaker Skanse. I følge Kjeld Magnussen endret Skansen rundt 1750 totalt karakter; fra å være nettopp en skanse, til å bli en festning med stjerneanlegg med fem bastioner bundet sammen med rette voller som kalles kurtiner. Festningen fikk denne karakteristiske grunnplanformen med vinkelanlegg med avstander som var tilpasset rekkevidden til tidas håndvåpen. Dessuten, skriver Magnussen, var de gamle fortifikasjonsoffiserer opptatt av synspunkter som lett kan gå tapt i senere militær byggevirksomhet – de hadde en usvikelig tro på at byggverkene skulle ha gode proporsjoner og være behagelig for øyet, i alle fall i fredstid.

Det er fantastisk at mange av de gamle tegningene fra ombyggingperioden, som ligger på Riksarkivet, nå er gjort tilgjengelig for alle gjennom bokas firefarge illustrasjoner. Brochmann mener jo at flere av dem var utført av Trallau selv, som var en habil karttegner. Sammen med Kjeld Magnussens instruktive skisser får vi et godt inntrykk av hvordan festningsanlegget var tenkt. Og særlig spennende er det å ta med seg boka til Blaker Skanse og gjenfinne ”glasier” og ”raveliner”. Vi som står bak nyutgivelsen av boka synes også det er hyggelig å få trukket inn kommanderende general Hans Jacob Arnholdts fortjeneste når det gjelder utbygging av de norske festningsverkene langs Glomma-linjen. Mannen var faktisk 67 år gammel da han returnerte til Norge som kommanderende general, og han satt i sitt ansvarsfulle embete til han døde, 89 år gammel!

Blaker Skanse spilte også en rolle i forbindelse med slaget ved Toverud gård i 1808, og i nyutgaven tegner vi portretter både av ”helten fra Toverud”, den unge fenrik Gregers Fougner Lundh, og den populære stattholder og strateg Christian August, som fra å være dansk prins endte opp som svensk kronprins. At det ble bygget en ny offisersbolig på Blaker Skanse i 1811, den som brant 27. mars 1973, og som det ble gjenoppbygget en identisk kopi av som fortsatt står der i dag, kan nok skyldes disse begivenhetene i 1808.

Om perioden fra 1820 til 1917, som i boka har fått tittelen ”I fredelig forfall”, er det egentlig ikke så mye å fortelle. I nyutgivelsen er Odd Brochmanns tekst supplert med portretter av Ole Bull og Aasmund Olavsson Vinje. Det er knyttet historier til dem begge og Blaker Skanse. Ellers var det også i denne perioden Kongsvingerbanen og Tertitten ble bygd, og visa om en fiktive lokomotivfører Martin Pedersen ble skrevet. Blaker fikk også ny kjerke i 1881. Og alt er behørig omtalt i kapitlet.

Siden Høgskolen sommeren 2003 ble samlokalisert til Kjeller, er skolevirksomheten foreløpig et avsluttet kapittel på Blaker Skanse. I nyutgivelsen har derfor Svein Sandnes med gode hjelpere skrevet den første samlede framstilling av denne virksomheten på Skansen. Små skjønnehetsfeil har sneket seg inn her, som i bilde teksten på side 180, der undervisningspersonalet i 1983 er avbildet, men hvor navnet til Kolbjørn Brekke er falt ut. Det er likevel et godt grep forfatteren har gjort med å dele skolevirksomhetens tid på Skansen i tre etter hver sin dynamiske rektor. Først var det den praktiske opplæringa i husflidstradisjonen i landbruket som stod i sentrum. Deretter var det opplæring av dugelige lærere i ulike formingsfag i skolen som var hovedfokus. Og til slutt satset skolen alt på å bli det ledende nasjonale kompetansesentrum for moderne formgiving og produktdesign i forhold til små og mellomstore bedrifter.

Svein Sandnes

Sørum-Speilet i 2005

Vi tar sikte på å fortsette utgivelsestakten på Sørum-Speilet med nye utgaver seks ganger i løpet av året. Neste år vil sikkert bli preget av 100-årsjubiléet for løsrivelsen fra unionen med Sverige i 1905. Da vi startet utgivelsen av disse artiklene var det nok mange som i sitt stille sinn tenkte at det umulig kunne være stoff nok til å holde en slik utgivelse i gang i det uendelige uten at kvaliteten på innholdet måtte reduseres. Vi er derfor ganske stolte av å kunne si at vi stadig får tilbakemeldinger fra mange som finner stoffet vårt interessant. Vi ser fram til riktig mange bidrag både fra medlemmer og andre som vil gi oss økt innsikt i lokalhistorien for Blaker og Sørum. Har du stoff du gjerne vil presentere, men ikke helt vet hvordan du skal få kommet i gang med skrivinga, står vi gjerne til disposisjon for å hjelpe deg videre. Vi er også interessert i

debatt og kommentarer i tilknytning til det stoffet vi presenterer. Til orientering finner du nedenfor utgivelsesdatoene og innleveringsfristene (i parentes) for utgivelsene i 2005.

- Nr. 1 – 2005 – 24. januar (10. januar)
- Nr. 2 – 2005 – 14. mars (28. februar)
- Nr. 3 – 2005 – 30. mai (16. mai)
- Nr. 4 – 2005 – 15. august (1. august)
- Nr. 5 – 2005 – 10. oktober (26. september)
- Nr. 6 – 2005 – 5. desember (21. november)

Sørum-Speilet

Artikler fra Blaker og Sørum historielag
Redigeres av Svein Sandnes.

Returadresse: Svein Sandnes,
Eidsvegen 1, 1927 RÅNÅSFOSS

B